

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 371.091

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.6>

Наталія БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, вул. Січових Стрільців, 52Д, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0001-6793-8018

Олена ФІДКЕВИЧ

кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, вул. Січових Стрільців, 52Д, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0003-3294-915X

Бібліографічний опис статті: Богданець-Білоskalенко, Н., Фідкевич, О. (2022). До проблеми використання рецептивної технології у програмах багатомовного навчання. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.6>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЦЕПТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ БАГАТОМОВНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто проблему використання рецептивної технології у контексті освітньої реформи НУШ, її ефективність у процесі реалізації моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти України.

Проаналізовано рецептивну технологію у порівнянні із традиційними підходами до навчання іноземних мов та стан її запровадження у практику українських вчителів-мовників. Наголошується на тому, що трансформація традиційних підходів до навчання декількох мов, яка зокрема передбачає диверсифікацію мовних курсів, є актуальною проблемою. Диверсифікація має бути спрямована на забезпечення всебічної підготовки учнів та учениць до життя у багатомовному і багатокультурному суспільстві, враховувати їхні навчальні інтереси та індивідуальні здібності. Одним із напрямів диверсифікації є запровадження шкільних короткотермінових курсів для формування у здобувачів освіти певних мовленнєвих компетентностей.

Розглянуто основні положення концепції EuroCom та стратегічні завдання проєкту EuroCom, які обумовлюють основні етапи та прийоми рецептивної технології.

Визначено, що концепція і проєкт EuroCom ґрунтуються на ідеях плюрилінгвізму і полікультуризму. У статті проаналізовано підручники "EuroComRom", "EuroComGerm" та "EuroComSlav", створені на матеріалі романської, германської та слов'янської груп мов, розглянуто їхню структуру та специфіку навчальних матеріалів, особливістю яких є те, що вони дозволяють на основі трансферу знань виявити спільне у вивчуваних мовах, використовувати сформовані у здобувачів освіти навчальні стратегії.

Розглянуто та схарактеризовано дедуктивний аналіз тексту в межах рецептивної технології та можливість його використання на уроках мовних курсів в закладах загальної середньої освіти України.

Представлено результати використання рецептивної технології в експериментальних школах: позитивний ефект від її використання та проблеми, які потребують вирішення.

Зроблено висновок, що рецептивна технологія дає учням і ученицям можливість інтенсивно оволодіти читанням та аудіюванням іноземними мовами, поглиблюючи та розширюючи вже наявні знання і уміння, опрацьовувати інішомовні тексти для отримання необхідної інформації, а також створює умови для подальшого формування багатомовної компетентності.

Ключові слова: багатомовна компетентність, метакомпетентності, рецептивна технологія, проєкт EuroCom, плюрилінгвізм, шкільні мовні курси, заклади загальної середньої освіти.

Nataliia BOGDANETS-BILOSKALENKO

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Scientific Subsection of Languages of Other Ethnic Minorities and Foreign Literature Teaching, Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Sichovykh Striltsiv str., 52Д, Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0001-6793-8018

Olena FIDKEVYCH

Candidate of Philological Sciences, Senior Researcher of the Scientific Subsection of Languages of Other Ethnic Minorities and Foreign Literature Teaching, Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Sichovykh Striltsiv str., 52Д, Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0003-3294-915X

To cite this article: Bogdanets-Biloskalenko, N., Fidkevych, O. (2022). Do problemy vykorystannia retseptyvnoi tekhnolohii u prohramakh bahatomovnoho navchannia [On the problem of using receptive technology in multilingual education programs]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.6>

ON THE PROBLEM OF USING RECEPTIVE TECHNOLOGY IN MULTILINGUAL EDUCATION PROGRAMS

The article considers the problem of using receptive technology in the context of the educational reform of the New Ukrainian School, its effectiveness in the process of implementing the model of multilingual education in institutions of general secondary education in Ukraine.

The receptive technology is analyzed in comparison with traditional approaches to teaching foreign languages and the status of its introduction into the practice of Ukrainian language teachers. It is noted that the transformation of traditional approaches to teaching several languages, which among others involves the diversification of language courses, is an urgent problem. Diversification should be aimed at ensuring comprehensive training of learners for life in the multilingual and multicultural society, taking into account their learning interests and individual abilities. One of the directions of diversification is the introduction of short-term school courses in order to form certain speech competencies among learners.

The main provisions of the EuroCom concept and the strategic objectives of the EuroCom project, which determine the main stages and techniques of receptive technology, are considered.

It is determined that the EuroCom concept and project are based on the ideas of plurilinguism and multiculturalism. The article analyzes textbooks "EuroComRom", "EuroComGerm" and "EuroComSlav", developed on the material of the Romance, Germanic and Slavic language groups, their structure and specifics of educational materials are considered. The main feature of textbooks is that basing on the transfer of knowledge they allow identification of a number of commonalities in the languages acquired, and usage of the educational strategies developed in learners.

Deductive analysis of the text within the framework of receptive technology and the potential of its use in language lessons in institutions of general secondary education of Ukraine are considered and characterized.

The results of implementing receptive technology in experimental schools are presented: the positive effect of its use and problems that need to be solved.

It is concluded that receptive technology gives students the opportunity to intensively master reading and listening in foreign languages, deepening and expanding the available knowledge and skills, to process texts in foreign languages in order to obtain the necessary information, creates the context for further formation of multilingual competence.

Key words: *multilingual competence, metacompetency, receptive technology, project EuroCom, plurilinguism, school language courses, institutions of general secondary education.*

Постановка наукової проблеми та її значення. У лінгводидактиці утрадиційнені підходи до навчання другої або третьої мови в українських закладах загальної середньої освіти зорієнтовані на чітку окресленість змісту та організації навчання, формування високого рівня володіння виучуваними мовами у всіх видах мовленнєвої діяльності, а також визначені стандартизовані результати навчання.

Практика переконує, що належний рівень іншомовної компетентності у здобувачів освіти можна сформувати за таких умов: по-перше, якщо учень / учениця має стійку мотивацію й здібності до вивчення мов; по-друге, коли вчитель має високий професійний рівень.

Загалом володіння іноземною мовою або декількома мовами в Україні дослідники окресленої проблеми розглядають як необхідність

для міжнародного спілкування, запоруку успішної реалізації на сучасному ринку праці. Аналіз спеціальної літератури дає змогу констатувати, що окремі науковці вирізняють й актуалізують проблему вивчення рідної мови (мови національної меншини), української мови як державної задля національної самоідентифікації, збереження мовного та культурного розмаїття в Україні.

Проте з позицій дидактики багатомовності традиційна система шкільної мовної освіти має свої недоліки, адже у процесі вивчення кожної нової мови не враховано достатньою мірою вже здобуті знання й сформовані вміння, опановані учнями та ученицями навчальні стратегії.

Зазвичай процес навчання другої або третьої мови розпочинається із усного курсу, тобто увага приділяється передовсім аудіюванню та усному спілкуванню. Цей етап достатньо тривалий у часовому вимірі (половина навчального року, рік) і відбувається або в умовах навчальної сепарації мовних курсів, або із частковим використанням зіставного методу, який ще й донині не набув системного застосування в шкільній практиці, адже недостатньо підтримується у підручниках та наявних дидактичних матеріалах. Не завжди на уроках мовних курсів ефективно актуалізують індивідуальні потреби та інтереси учнів і учениць, що призводить до того, що вивчення кожної нової мови починають практично «з нуля», не задіюючи потенціалу напрацьованого мовного репертуару в здобувачів освіти.

На часі трансформування утрадиційнених підходів до навчання декількох мов на основі інтеграції, яка передбачає і диверсифікацію освітнього процесу, що має на меті задовольнити навчальні інтереси та індивідуальні здібності учнів, всебічну підготовку до життя у багатомовному і багатокультурному суспільстві (Першукова, 2014).

Одним із напрямів диверсифікації є використання нових інтенсивних технологій навчання мов, зокрема рецептивної технології EuroComperhension (Європорозуміння) або EuroCom, яка досить успішно застосовується в європейських школах.

В українських закладах середньої освіти рецептивна технологія не тільки не використовується, а й донині не апробована. За результатами анкетування вчителів, виявлено низький

рівень володіння інформацією про сутність означеної технології, мету й умови її запровадження, а також відсутність перекладів українською мовою європейських підручників EuroCom, дидактичних матеріалів, які її актуалізують. На сьогодні ще не створено курси для вчителів із запровадження технологій багатомовної освіти в освітню практику. Проблемою є і те, що більшість українських вчителів не є багатомовними на академічному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема використання рецептивної технології у процесі навчання декількох мов (зокрема, в контексті проєкту EuroComp) є в центрі уваги багатьох зарубіжних учених: П. Балбоні, Н. Барішніков, Е. Бонвіно, Я. Гжега, М. Жаме, Л. Зібатов, Г. Зібатов, Х. Кляйн, Н. Маркс, Ф. Майснер, Д. Спіт, Б. Хуфайзен, Т. Штегман та ін. З-поміж них є автори проєкту EuroCom, EuroComDidact, розробники практичних матеріалів в царині дидактики багатомовності.

Рецептивна технологія в межах проєкту EuroCom була запропонована у 90-х роках ХХ століття групою німецьких учених під керівництвом Х. Г. Кляйна (Університет дистанційної освіти в Хагені).

Наразі проєкт має потужне теоретичне підґрунтя і методичне забезпечення, адже його засновники мали на меті не тільки видання посібників та навчальних матеріалів, а й опис результатів науково-дослідної роботи в його межах. Доступ до матеріалів проєкту забезпечено й підтримано на сайті <http://www.eurocomresearch.net>

Проєкт EuroCom – це система практичних заходів, які спрямовані для надання європейцям можливості зберегти багатомовність або набути її за рахунок формування рецептивних компетентностей у споріднених мовах, починаючи з розвитку навичок читання ними.

У царині дидактики багатомовності EuroCom розглядаєть як додатковий метод до традиційного викладання мов та спосіб заохочення до його реформування. EuroCom не заперечує поглибленого вивчення іноземних мов, який покликаний інтенсифікувати початковий етап цього вивчення.

З-поміж матеріалів проєкту чільне місце посідають навчальні посібники: EuroComRom – романські мови (Х. Г. Кляйн, Т. Д. Штегман) (Klein, Stegmann, 2000), EuroComGerm – гер-

манські мови (Б. Хуфайзен, Н. Маркс) (Hufeisen 2007), EuroComSlav – слов'янські мови (Л. Зібатов, Г. Зібатов) (Zybatov, 2003).

Як уважає один із авторів EuroCom Х. Г. Кляйн, концепцію проекту актуалізовано в мовно-політичній, мовно-дидактичній та лінгвістичній площині, які взаємодіють між собою. Мовно-політичний аспект стосується підтримки та закріплення європейської багатомовності у структурі навчальних курсів з огляду на потреби професійної діяльності і соціальної мобільності та впливає на розроблення мовно-дидактичного аспекту (формування рецептивної іншомовної компетентності на основі трансферу іншомовних знань та умінь між спорідненими мовами) та використання результатів лінгвістичних досліджень у навчанні іноземних мов (Klein).

Дидактичним компонентом досліджень проекту є EuroComDidact, сайт, на якому розміщені електронні версії усіх наявних методичних та дидактичних посібників та публікації з рекомендаціями для роботи з ними (Meißner). Матеріали EuroComDidact сприяють розвитку дидактики багатомовності – нової області міждисциплінарних лінгвістичних досліджень, які спрямовані на вивчення теоретичних основ багатомовної освіти.

В Україні проблемам дидактики багатомовності присвячені наукові дослідження К. Балабухи, В. Гаманюк, О. Першукової, Ю. Кажан, І. Локшиної Л. Мороз та ін. Українські вчені аналізують напрями розвитку дидактики багатомовності в країнах Європи та в Україні, надають у своїх публікаціях відомості про історію виникнення проекту EuroCom, наголошують на важливості використання європейського досвіду у царині методів і технологій багатомовної освіти в школах України.

Так, В. Гаманюк уважає, що розроблення і впровадження концепції мовної освіти на основі дидактики багатомовності надасть можливість суттєвої інтенсифікації навчання. В українському контексті корисними могли б стати апробовані у освітній системі європейських країн “заходи по реалізації концептуальних засад багатомовності: диверсифікація іншомовної пропозиції; впровадження різних форм білінгвального навчання на навчання мови і фаху; впровадження другої та третьої іноземної мови ще у межах шкільної освіти;

впровадження раннього навчання іноземних мов; вивчення споріднених мов для розширення мовного репертуару; використання дидактичних засад багатомовності і поетапного введення іноземних мов зі скороченням терміну їх вивчення; зосередження на формуванні «часткових» іншомовних компетенцій; орієнтація на рецептивну багатомовність при навчанні іноземних мов” (Гаманюк, 2012).

Зазначимо, що реформа НУШ вже спрямувала зусилля українських освітян на вирішення цих завдань. Однак залучення вчителів до осмислення концептуальних ідей дидактики багатомовності та її методичного інструментарію, зокрема рецептивної технології, відбувається недостатньо ефективно.

Однією із причин такого гальмування є й те, що в педагогічній науковій літературі в Україні не представлено ґрунтовного аналізу основних принципів EuroCom у контексті української освітньої реформи, достатньо не осмислені шляхи запровадження рецептивної технології в практику українських вчителів-мовників, немає чіткого розуміння, на яких етапах навчання потрібно її застосовувати, яке місце і роль цієї технології у процесі навчання декількох іноземних мов.

Мета статті – проаналізувати основні положення концепції Eurocomprehension, цілі та завдання рецептивної технології, схарактеризувати її основні етапи та прийоми, визначити доцільність її використання на уроках мовних курсів у закладах загальної середньої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Концептуально проект EuroCom ґрунтується на ідеях плюрилінгвізму, які передбачають відмову від абсолютного домінування єдиної міжнародної мови.

Автори EuroCom вважають, що європейські мовні спільноти стають дедалі ближчими і замість того, щоб декларувати мовне розмаїття, їм потрібно прикладати зусилля до набуття багатомовної компетентності як здатності послуговуватися мовами співрозмовників (представників інших європейських країн), а не тільки використовувати одну міжнародну мову спілкування.

Це не означає відмови від англійської як міжнародної мови спілкування, проте роль інших мов, зокрема і мов меншин, регіональних мов, має визнаватися та підтримуватися.

Європейці, на думку розробників проекту, все більше усвідомлюють важливість рідної мови у житті людини, її ролі у національній самоідентифікації, але, зазвичай, вони ухиляються від зусиль, необхідних для набуття комунікативної компетентності кількома мовами, втрачають наполегливість, коли йдеться про викладання цих мов у школі.

Через відсутність належної лінгвістичної підготовки створюється перешкода для повноцінного спілкування між європейцями, а також для свободи пересування та можливості оселитися й працювати у сусідніх державах. Стратегічною метою EuroCom є прагматичне сприяння індивідуальній та соціальній європейській багатомовності.

Проект EuroCom дає інформацію щодо споріднених мов та пропонує навчальні стратегії, які спрямовані на активізацію усіх наявних механізмів їхнього свідомого засвоєння на основі трансферу мовних знань і умінь, використання попереднього мовного досвіду. Хоча сама ідея не є новою, утім практичне спрямування проекту надало їй широку популярність.

EuroCom визначає пріоритет розвитку рецептивних видів мовленнєвої діяльності, тому що, за думкою його розробників, в умовах комунікації в Інтернеті доводиться, насамперед, читати тексти або сприймати інформацію на слух, що формує сталу потребу у навичках іншомовної рецепції у якомога більшій кількості іноземних мов.

Підручники "EuroComRom", "EuroComGerm" та "EuroComSlav" створені на матеріалі романської, германської та слов'янської груп мов, дозволяють на основі трансферу знань виявити багато спільностей у виучуваних мовах.

Структура підручників ідентична, вміщує окрім викладу концептуальних принципів EuroCom ще й опис кожної з мов групи (загальні відомості, особливості морфологічної, синтаксичної будови мов, словотвірні можливості, перелік загальноживаної лексики, суфіксів, префіксів тощо), відомості з історії мови, кількість носіїв мови у світі, умови її функціонування. Підручники призначені як для школярів, так і для студентів, які навчаються в закладах освіти, так і для самостійного опанування мов. Їх слід розглядати як доповнення до широкого спектру навчального матеріалу, який є у наявності, для тих, хто вивчає іноземні мови.

Встановлено, що не обов'язково володіти всіма мовами, які розглядаються в цих виданнях: головне – слідувати стратегії EuroCom у роботі із текстами другою або третьою мовою, або декількома мовами одночасно. Для самостійного навчання розроблено аудіоматеріали, які спрямовані на формування правильної вимови. EuroCom "створює" багатомовних читачів, які більше не залежать від наявності перекладів.

"Практичні результати із самого початку" – це одне із основних гасел проекту. Як доводять дослідження результатів використання рецептивної технології, вже через декілька занять учні здатні читати тексти виучуваними спорідненими мовами. Але оволодіння читанням на початковому рівні – це не кінцева мета.

Справді, спочатку EuroCom зосереджувався саме на формуванні навичок читання, але згодом, завдяки розвитку інформаційних технологій, проект поширився і на розвиток навичок аудіювання. Наразі технологія EuroCom використовується також і у процесі формування здатності учнів до усної та письмової продуктивної комунікації.

Як додатковий ефект у межах проекту розглядають формування європейської свідомості порозуміння, сприйняття культурного і мовного розмаїття як цінності. Це відбувається ще й за рахунок того, що поряд із більш розповсюдженими європейськими мовами до навчального процесу залучаються регіональні мови і мови нацменшин.

Основними положеннями концепції EuroCom з огляду на його мету є такі:

1. Жодна мова не є абсолютно невідомою ізолюваною територією. Кожна нова мова, якщо вона належить до спорідненої мовної групи, має спільні ознаки.

2. Людина, яка вже володіє однією європейською мовою знає багато про більшість інших і не починає з початку, а насправді має несподівано велику кількість лінгвістичних знань, що мають відношення до нової мови. Розуміння цього додає впевненості та забезпечує мотивацію до вивчення нової мови.

3. Кожна мова є цінною. Мовне і культурне розмаїття є суспільним багатством.

4. Традиційні методи і технології навчання нової мови не завжди належним чином мотивують учнів.

5. Навчання має відбуватися на відкритті знайомого в незнайомому на основі активізації людської здатності переносити попередні знання і досвід в новий контекст.

6. Все, що сприяє розумінню загального смислу тексту і ефективному спілкуванню навіть на найнижчому рівні оцінюється як позитивний навчальний досвід.

7. Від учнів не вимагається нічого, що вони ще не можуть робити. Їхня навчальна діяльність має ґрунтуватися на тому, що вони вже знають і уміють.

8. На відміну від традиційного навчання цінуються всі зусилля, які докладають учні, що надзвичайно важливо з точки зору мотиваційного зворотного зв'язку.

На початку вивчення нової мови у людей часто виникають психологічний та мотиваційний бар'єри. Вони ґрунтуються, по-перше, на індивідуальних побоюваннях, що навчання нової мови може потребувати великих зусиль, по-друге, на упередженнях, які існують у суспільстві, що багатомовність – це скоріше аномалія, а не норма.

Саме тому перші контакти з іншою мовою часто емоційно сприймаються через тривогу і опір. Прагматична стратегія досягнення реальної багатомовності без значних початкових зусиль, на думку авторів EuroCom, сприятиме їхньому подоланню.

На відміну від традиційних підходів до вивчення іноземних мов, EuroCom не ставить за мету досягти мовної досконалості на рівні носіїв мови (так звана *near native competence*) і виходить із визнання цінності та значущості часткової комунікативної компетентності у декількох мовах. Поняття часткової компетентності, на думку П. Бальбоні, це «володіння учнями іноземною мовою, яке, можливо, не є досконалим на певний момент часу, проте сприяє подальшому розвитку у них багатомовної компетентності» [Klein, с. 5].

Громадяни, що перебувають в умовах багатомовності, використовують різні мови у різних комунікативних ситуаціях, тож, у основу навчання має бути покладено прагматичний підхід і до вибору мови, і до тих аспектів, на яких має зосереджуватися увага. Достатнім буде оволодіння лише необхідними навичками з кожної іноземної мови, де це необхідно – рецептивними, у інших випадках, можливо, продуктив-

ними (усними і письмовими), або тільки навичками усного мовлення або читання.

Розроблені у межах проєкту підручники не замінюють традиційні підручники відповідних мов, а розглядаються передусім як пропедевтичні курси, з метою створення підґрунтя для формування багатомовної компетентності та полегшити шлях до вивчення інших споріднених мов, до усвідомлення взаємозв'язку мов та культур.

Завданням EuroCom на початковому етапі навчання мов – дати учням лише те, що легко, що вони вже знають та вміють, навіть якщо вони не здогадуються про це.

Психологічна мета цієї технології навчання – додати учням більше впевненості в собі, посилити їхню мотивацію у процесі навчання.

Отже основні характеристики технології EuroCom це:

- оптимізація зусиль у навчанні декількох мов (не збільшення, а зменшення їх);
- реалістичність та досяжність навчальних стратегій: відмова від надмірних вимог щодо рівня досягнень в опануванні декількома мовами (визнання цінності часткової комунікативної компетентності з метою досягнення цілей спілкування);
- зосередження на початковому етапі не на продуктивних видах мовленнєвої діяльності в усній і письмовій формі, а на розвитку компетентності у читанні;
- осмислення читання та аудіювання як підґрунтя для подальшого розвитку умінь письма, монологічного та діалогічного мовлення.
- визнання тексту як основної дидактичної одиниці у навчанні другої мови.
- пріоритетність розвитку дедуктивних умінь у навчанні другої мови або декількох мов;
- розгляд помилок як результату певного досвіду;
- відмова від негативного оцінювання, адже навіть невдалі спроби підвищують мотивацію учнів до подальшого навчання.

Автори EuroCom виділяють сім мовних рівнів, які дають можливість в межах групи споріднених мов (романських, германських або слов'янських) виділити спільні для них елементи.

Ці сім рівнів отримали метафоричну назву «семи сит». Подібно до шукачів золота, учні здобувають інформацію із нової мови за допо-

могою цих уявних сит. Виявлені спільні елементи дозволяють одночасно набути рецептивної компетентності одразу в декількох мовах.

Поділ роботи із новим текстом на сім сит спрямований на те, щоб полегшити роботу з осмислення інформації цього тексту. Учень послідовно рухається від дялянок, де розпізнавання є відносно зрозумілим, до тих, смисл яких затемнений або вимагає певного практичного досвіду

Перше "сито" – це міжнародні слова, інтернаціоналізми. Як інтернаціоналізми розглядаються і власні геграфічні назви.

Дорослі зазвичай мають близько 5000 цих легко впізнаваних слів у своєму словниковому запасі. Запас інтернаціоналізмів у дітей певних вікових груп – це питання подальших досліджень. Як інтернаціоналізми розглядаються і власні геграфічні назви.

Друге – спільна лексика, яка присутня у всіх мовах групи. Це "сито" показує, як знання лише однієї мови може відкрити двері для інших. "Третє" – фонетичні відповідності (схожість звучання слів у різних мовах та усвідомлення можливих фонетичних відхилень);

"Четверте сито" зосереджує на правописі та вимові, встановленні співвідношення між звуком та графічним знаком, який його позначає. У споріднених мовах зазвичай використовуються одні й ті ж букви для написання тих самих звуків, деякі орфографічні рішення є різними і можуть перешкоджати розпізнаванню слів.

"П'яте сито" стосується загальних для споріднених мов синтаксичних структур і використовує той факт, що у споріднених мовах існують структурно ідентичні синтаксичні структури.

"Шосте сито" розглядає морфосинтаксичні елементи (граматичні явища словозміни, словотвору) і надає основні формули для визначення різних шляхів розвитку різних граматичних елементів у мовами («Як ми розпізнаємо першу особу множини романських дієслів?»).

Нарешті, "сьоме сито" зі списками префіксів і суфіксів дозволяє розробити значення складних слів шляхом відокремлення елементів від кореневих слів. Наприклад, запам'ятовування відносно невеликої кількості грецьких і латинських префіксів і суфіксів дає можливість розшифрувати велику кількість слів.

Наприкінці цього процесу, той, хто починає вивчати мову, дізнається, який великий запас знань він вже має, як багато він уміє.

Автори підручників вважають, що неефективно поступово переходити від навчання однієї мови до іншої, а краще використовувати один набір принципів, щоб відкрити двері до всіх цих споріднених мов. Обмежувати свої багатомовні амбіції було б марною тратою усіх переваг, отриманих від технології.

Як вже зазначалося, основною дидактичною одиницею в процесі формування рецептивних компетентностей у межах проекту EuroCom є текст. Принципи роботи з текстом відрізняються від традиційних, коли осмисленню тексту передують велика підготовча словникова робота. EuroCom пропонує дедуктивний аналіз тексту, розглядаючи дедукцію основним елементом спілкування навіть рідними мовами, як у процесі читання, так і слухання. Адаже при сприйнятті письмового або усного тексту ми розбираємо, що мається на увазі, опрацьовуємо слова, які нечітко написані або вимовлені, значення невідомих слів з'ясовуємо з контексту.

Розробники технології виходять із того, що перед тим, як прочитати текст іншою мовою, ми вже маємо певні фонові знання, які актуалізуються у тексті, уявлення про тип видання, у якому опублікований текст; швидкий огляд тексту дає інформацію про жанр (література, офіційний текст, інструкції, газетна стаття, п'єса тощо). Ми бачимо наявність цитат, можемо здогадатися по ілюстраціях, заголовку, географічним назвам його історико-культурний дискурс. Нам знайома формальна організація тексту (наявність назви, поділ на абзаци, розділові знаки).

Важливою особливістю технології EuroCom є намагання працювати із незнайомим текстом якомога довше без словників чи граматик, що сприяє швидкому процесу оволодіння рецептивними видами мовлення.

На основі матеріалу підручників EuroCom ми виділили такі етапи дедуктивного аналізу тексту:

1. Робота із заголовком тексту. Спроба зрозуміти із заголовку, про що йдеться у тексті, спрогнозувати його зміст.

2. Читання тексту або його найважливіших частин, як-от початок і кінець (Під час першого читання слід уникати читання кожного окре-

мого слова. Потрібно ігнорувати труднощі, не застрягти на них, не турбуватися про граматичні деталі; не зупинятися, щоб переглянути і осмислити незрозумілі місця у тексті).

4. Опрацювання (обговорення) загальної теми та основної думки тексту, мету його автора.

5. Переклад всіх знайомих слів.

6. У процесі повторного читання – заповнення прогалів – незрозумілих слів. Намагання зрозуміти логіку контексту, використання здатності до припущення, здогадки (На цьому етапі потрібно змиритися із частковим розумінням тексту. Замість того, щоб турбуватися про досконалість потрібно усвідомити, як багато ми зрозуміли, не маючи багато чого вчитися заздалегідь).

7. На наступних етапах читання – залучення двомовних словників для роботи із окремими словами, які викликали зацікавленість або мають важливість для розуміння тексту.

Мета роботи з текстом – не здійснити якісний переклад, а чітко зрозуміти, про що йдеться у тексті.

На першому етапі, який передбачає швидке прочитання тексту повністю, вхідний матеріал розглядається на глобальному рівні, за допомогою закритих питань (так/ні), спрямованих на загальне розуміння ситуації, основної теми та авторської мети.

На етапі від глобального до детального розуміння тексту учні та учениці після першого повного прочитання тексту про себе повинні здійснити вголос приблизне осмислення тексту своєю першою мовою (L1), тобто виконати щось подібне до перекладу з листа.

Пропоновану роботу виконують учні послідовно, абзац за абзацем, що дає змогу провести ретельний колективний аналіз тексту та стратегій, які застосовано для його розуміння, оскільки основною метою її є перевірка розуміння змісту прочитаного.

На етапі поглибленого прочитання тексту учням доцільно запропонувати ряд питань, які звертають їхню увагу на більш детальне розуміння, яке, передусім, вибудовано від розуміння окремих аспектів тексту до розбору конкретних слів або термінів. Просіювання тексту через сім сит здійснюють саме на цьому етапі.

Цей процес дає змогу учням обмінюватися своїми думками щодо змісту, обґрунтовуючи свої припущення, що безумовно сприяє підви-

щенню їхнього когнітивного потенціалу і прищеплює їм навички колективної роботи.

Важливим є питання практичної значущості проекту EuroCome та шляхів досягнення його ефективності.

З-поміж педагогічних умов, що сприяють успішній реалізації завдань проекту – наявність мотивації учасників освітнього процесу та готовність до сприйняття інноваційних технологій. Це передбачає від учнів і батьків розуміння багатомовності як позитивного явища та необхідності нових підходів до її формування; глибокого осмислення вчителями основних принципів EuroCome, здатність використовувати цю технологію, розробляти власні індивідуалізовані матеріали для своїх учнів, удосконалюватися у володінні мовами, які викладаються.

Також важливою є чітка робота адміністрації школи: спланована диверсифікація навчальних курсів (внесення у програму короткострокових мовних курсів, спрямованих на формування певних мовленнєвих компетентностей; інтеграція мовних і немовних курсів; сприяння використанню вчителями методів і технологій багатомовної освіти, організація навчання вчителів за програмами багатомовної освіти).

Для кого EuroCome є найбільш ефективною технологією? Передусім для тих, хто вмотивований на вивчення декількох мов і для тих, для кого вивчення мов є професійною або навчальною необхідністю, необхідністю спілкування у іншомовному середовищі.

Особливо це стосується тих здобувачів освіти, які вже володіють хоча б однією іноземною мовою, тобто існує підґрунтя для трансформації з однієї спорідненої мови на іншу. Такі особи самостійно або під керівництвом, учителя, тренера, можуть, маючи високу індивідуальну мотивацію, досить вправно аналізувати мовні таблиці із підручників EuroCome, застосовувати дедуктивний аналіз, опрацьовуючи тексти.

Щоправда, нас цікавить передусім застосування цієї технології у в межах експерименту із запровадження моделі багатомовної освіти, яка пропонується для закладів загальної середньої освіти в Україні і представлена у “Концепції моделі багатомовної освіти для закладів загальної освіти із навчанням мов корінних народів і національних меншин”, яка розроблена спів-

робітниками відділу навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури Інститут педагогіки НАПН України (Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н., 2020).

Потрібно констатувати, що українська школа системно поки ще не готова до створення окремих шкільних курсів, які б на початковому етапі забезпечували фоормування рецептивної компетентності на споріднених мовах.

Хоча реформа НУШ надала можливості закладам загальної середньої освіти для самостійного планування освітнього процесу, шкільна система ще не демонструє достатньої гнучкості для ефективної диверсифікації мовних курсів.

Отже, експеримент із запровадження цієї технології відбувався в межах вже існуючих мовних курсів. Наші експериментальні дослідження засвідчили, що рецептивна технологія є ефективною у процесі вивчення другої спорідненої іноземної мови, коли навчання починається з 5 класу або у старшій школі. Об'єктивні результати використання означеної технології показали, що учні і в умовах одночасного вивчення рідної мови і української мови як державної, якщо ці мови є спорідненими, (наприклад використання загальної абетки, відомостей про текст, мовні явища тощо).

Учні молодших класів, за результатами експерименту, самостійно не дуже вправно можуть порівнювати мовні явища, знаходити схожі слова, граматичні конструкції, але цю роботу необхідно проводити системно, використовуючи ігрові форми роботи, залучаючи учнів до мовних експериментів, елементарних досліджень, проектної діяльності.

Учням та ученицям подобається дедуктивний аналіз тексту, який можна використовувати як на уроках іноземної мови, так і на уроках рідної мови.

Рецептивна технологія в процесі її актуалізації в закладах загальної середньої освіти в Україні потребує від учителів здатності розробляти

самостійно навчальні матеріали, підбирати цікаві та доступні учням тексти, адже сутність рецептивної технології обумовлюється її особистісно орієнтованим спрямуванням, тому важливо, щоб при підготовці цих матеріалів урахувалася підготовка учнів, їхній рівень комунікативної компетентності у виучуваній мові, їхні фонові знання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, важливою перевагою використання рецептивної технології є інтенсивний розвиток когнітивних і метакогнітивних здібностей учнів і учениць, оскільки у процесі її актуалізації вони починають краще усвідомлювати механізми розуміння тексту, виробляти власні стратегії його опрацювання, розвивають уміння роботи в групах, самостійної роботи. Рецептивна технологія надає можливість здобувачам освіти мобілізувати усі наявні механізми свідомого засвоєння споріднених мов, трансферу мовних знань і умінь, отриманих у процесі вивчення попередніх мов. Її системне використання уможливує досягнення вагомих результатів, як-от:

- підвищення мотивація учнів,
- зменшення тривожності і страху перед вивченням нової мови
- формування здатності до трансферу не тільки мовних явищ, але й культурних явищ, навчальних стратегій;
- підвищення інтенсивності розвитку аналітичних умінь;
- оптимізація процесу формування читацьких умінь;

Рецептивна технологія дає можливість здобувачам освіти робити свої перші та швидкі кроки в оволодінні іноземними мовами, поглибленні та розширенні вже наявних знань, умінь та навичок опрацювати іншомовні тексти, здобуваючи необхідну інформацію, а також створює умови для подальшого формування багатомовної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Першукова О. Диверсифікація структури багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи. *Наукові записки*. Випуск 132. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : ПБВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 26–30.
2. Klein H. G. EuroComRom – Die sieben Siebe : Romanische Sprachen sofort lesen können / H. G. Klein, T. D. Stegmann. Aachen : Shaker, 2000. 287 с.
3. Hufeisen B. EuroComGerm – Die sieben Siebe : Germanische Sprachen lesen lernen / B. Hufeisen, N. Marx. Aachen : Shaker, 2007. 370 S.
4. Zybatov, Lev EuroComSlav – a road to Slavic languages Wiener Slawistischer Almanach 52, 2003, pp. 281-295

5. Klein H. G. Neue Wege zur Mehrsprachigkeit in Europa : Eurocomprehension [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eurocomresearch.net/lit/innsbruck.pdf.

6. Meißner F. J. EuroComDidact [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.eurocomfrankfurt.de/lit/eurodidct.pdf>.

7. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика : монографія, КПІ ДВНЗ «КНУ». Кривий Ріг : Видавничий дім. 2012. 377 с.

8. Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Зміст і функції багатомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти України. Український педагогічний журнал. 2020. № 3. стор. 66-74.

REFERENCES:

1. Pershukova O. (2014) Dyversyfikatsiia struktury bahatomovnoi osvity shkoliariv u krainakh Zakhidnoi Yevropy [Diversification of the structure of multilingual education of schoolchildren in Western European Countries]. *Naukovi zapysky*. Vypusk 132. Seriya: Pedagogichni nauky. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. P. 26–30.

2. Klein H. G. (2000) EuroComRom – Die sieben Siebe : Romanische Sprachen sofort lesen können / H. G. Klein, T. D. Stegmann. Aachen : Shaker.

3. Hufeisen B. (2007) EuroComGerm – Die sieben Siebe : Germanische Sprachen lesen lernen / B. Hufeisen, N. Marx. Aachen : Shaker.

4. Zibatov (2003) LevEuroComSlav – a road to Slavic languages Wiener Slawistischer Almanach 52, pp. 281-295.

5. Klein H. G. Neue Wege zur Mehrsprachigkeit in Europa : Eurocomprehension. Retrieved from: www.eurocomresearch.net/lit/innsbruck.pdf.

6. Meißner F. J. EuroComDidact. Retrieved from: <http://www.eurocomfrankfurt.de/lit/eurodidct.pdf>.

7. Hamaniuk V. A. (2012) Inshomovna osvita Nimechchyny u konteksti zahalnoieuropeiskykh intehratsiinykh protsesiv: teoriiaipraktyka : monohrafiia [ForeignlanguageeducationinGermanyinthecontextoftheintegration processes in Western Europe: theory and practice : monography], *KPIDVNZ "KNU"*. KryvyiRih : Vydavnychydим.

8. Fidkevych O., Bogdanets-Biloskalenko N. (2020) Zmist i funktsii bahatomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity Ukrainy [The content and functions of multilingual communicative competence of learners of general secondary education institutions]. *Ukrainskyi pedagogichnyi zhurnal*. No. 3. Pp. 66-74.